

JOURNAL OF SOCIAL AND HUMANITIES SCIENCES RESEARCH

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Open Access Refereed e-Journal & Refereed & Indexed

Article Type	Research Article	Accepted / Makale Kabul	27.05.2019
Received / Makale Geliş	15.04.2019	Published / Yayınlanma	27.05.2019

YERİNDEN EDİLEN SURİYELİ SİĞINMACILARIN SINIR ÜLKELERİNE GÖÇÜ MIGRATION OF DISPLACED SYRIAN REFUGEES TO THE BORDER COUNTRIES

Emine AY

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı,
Uluslararası İlişkiler Programı, Sakarya / TÜRKİYE, ORCID: 0000-0001-6164-9100

ÖZET

Göç; insanlık tarihinin en başından beri olan ve muhtemelen olmaya devam edecek bir olgudur. Bir yerden başka bir yere giderek gerçekleştirilen bu eyleme pek çok neden sebep olmaktadır. Bunların başında, iklimsel değişimler, sosyo-ekonomik sorunlar ve siyasi çatışmalar gelmektedir.

Göçe sebep olan faktörlerin değişmesi bu kavramın farklı kategorilere ayrılarak ele alınmasına ve disiplinler arası farklı değerlendirmelere tabi olmasına neden olmuştur. Göçe sebep olan nedenler göç kavramının farklı olarak değerlendirilmesini sağlarken bu eylemi gerçekleştirenlerin de farklı tanımlanması gerektiği anlamına gelmektedir. Bu noktada, Suriye'ye komşu ülkelerin ve dünyanın en acil meselelerinin başında, Suriye'de meydana gelen ve hala devam eden iç çatışmalardan kaçarak canlarını kurtarmaya çalışan insanlar gelmektedir. Bu çerçevede de bu çalışma ile amaçlanan Suriye'ye komşu ülkelerin Suriye iç savaşı ile karşı karşıya kaldığı Suriyeli mültecilere yönelik takip ettiği politikalara ışık tutmaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Suriyeli Mülteciler, Lübnan, Türkiye, Irak, Ürdün.

ABSTRACT

Migration is a phenomenon that has been happening since the beginning of human history and will probably continue during human history. This action is carried out by going from one place to another and causing many reasons. The most important of these are climate change, socio-economic problems and political conflicts.

The change in the factors that resulted in the migration causes this concept to be divided into different categories and to make interdisciplinary evaluations. The reasons that cause the migration mean that the concept of migration can be evaluated differently and those who perform this action should be defined differently. At this point, there are people who are trying to save their lives by escaping the ongoing internal conflicts that have occurred in Syria, which is one of the most urgent issues of the neighboring countries and the world. In the framework of this, the aim of this study is to light the policies of Syrian border countries which has faced a huge number of refugees after the conflict in Syria.

Key Words: Migration, Syrian Refugees, Lebanon, Turkey, Iraq, Jordan.

1. GİRİŞ

Göç kişilerin ya da kitlelerin belirli bir ülkenin sınırlarını içinde yer değiştirmesi veya yaşadığı ülkenin sınırları dışında başka ülkelere yerleşme eylemidir. Bu eyleme pek çok sebep neden olmaktadır. Kişilerin kendi rızaları sonucu daha iyi bir yaşama ya da eğitime sahip olmak gibi durumlar göçe sebep olurken, savaşlar, çatışmalar, siyasi nedenler veya doğal afetler nedeni ile de gerçekleşen göçler de göç dalgası oluşturmaktadır. Bu nedenler göç kavramının tanımını ve kapsamını değiştirmektedir. Daha iyi sosyo-ekonomik koşullara sahip olmak için göç eylemine katılan kişi ya da kitleler göçmen olarak tanımlanırken, siyasi çatışmalar veya savaşlar nedeni ile yerinden olan insanlar ise sığınmacı/mülteci olarak tanımlanmaktadır. Tanımın değişmesi ile uluslararası korumaya tabi olma durumları da değişmektedir.

20 yüzyıl da yaşanan pek çok çatışma ve savaşlar milyonlarca insanın göç etmesine neden olmuştur. Ancak günümüzde dünyadaki mülteci sayısına bakıldığında İkinci Dünya Savaşı'ndan beri en yüksek seviyeye ulaştığı görülmektedir. Bu sayıyı oluşturan en büyük mülteci akını Suriye iç savaşı ile Suriye'den gelmektedir. Bu çalışmada da Suriye iç savaşı sonucu sınır ülkelerine sığınan Suriyeli sığınmacılara yönelik sınır ülkelerinin izlediği temel politikalar üzerinde durulacaktır.

İnsanoğlu tarihin çeşitli dönemlerinde bir yerden başka bir yere, bulunduğu yerden başka yerlere doğru hareket halinde olmuştur (Kayalar ve ark., 2018). Buda aslında göçün köklerinin çok eski zamanlara kadar gittiğini göstermektedir. İnsanlığın var oluşundan beri yaşadığı birtakım nedenler, onu bulunduğu yeri değiştirme mecburiyetinde bırakmıştır. Bu çerçevede dünya tarihinde ilk uluslararası göçün İbraniler tarafından sürgün edilen Babil'liler olduğu söylenmektedir. Bu bağlamda göçün insan hayatının ayrılmaz bir parçası olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Göçün bu denli köklü bir geçmişe sahip olması çeşitli disiplinler tarafından ele alınmasını da sağlamıştır. Ancak sonuçları itibari ile çeşitli disiplinler tarafından farklı şekilde ele alınmıştır. Mesela; sosyoloji disiplini sonuçları itibari ile göç eyleminin toplumların yapısında meydana getirdiği sonuçlara odaklanırken, uluslararası ilişkiler disiplini aynı eylemin, devletlerin ve örgütlerin yapısında meydana getirdiği değişimlere odaklanmaktadır. Ekonomi disiplini ise göçe sebep olan itici ve çekici faktörlerden bahsederek göçe neden olan sebepleri özellikle ülke içinde meydana gelen göçlerin temelini bölgeler arasındaki dengesiz ekonomik dağılımından kaynaklandığını belirtmektedir (Adıgüzel, 2016). Meydana gelen bu farklılık göç eyleminin meydana gelişinde farklı kategorilere ayrılarak ele alınmasını sağlamıştır. Bu açıklamalar çerçevesinde göç, insanların sosyo-ekonomik, siyasal ya da iklimsel nedenlerden dolayı bulunduğu yerden başka bir yere hareket etmesine verilen genel bir ad ve evrensel bir olgudur (Koçak ve Terzi, 2012). Birleşmiş Milletler tarafından yer değiştirmenin göç kavramı olarak tanımlanması üç şarta bağlanmıştır. Göç eylemini gerçekleştiren kişilerin bir yıldan fazla bir süre zarfında bu eylemi gerçekleştirmiş olması gerekmektedir. Bu şart sağlandıktan sonra ikinci kategori olan uzun bir mesafeyi kapsıyor olması da diğer bir şarttır. Son olarak yapılan bu hareketliliğin göç kategorisinde değerlendirilebilmesi için mutlaka başka sınırlar içine yapılmış olması gerekmektedir.

Göç kategorisine dâhil edilen göç çeşitlerinin hemen hemen tümü gönüllü göç olarak ele alınmaktadır. Yani göçü meydana getiren sebepler göç eden kişilerin iradeleri sonucu yani üçüncü kişilerin zorlaması olmadan gerçekleşmektedir. Ancak her ne kadar göç kategorisinde ele alınsa da sebep ve sonuçları itibari ile farklılık arz ettiği için yerinden edilme veya zorunlu göç, göç kavramından ayrı olarak değerlendirilmektedir. Yerinden edilme bireyin iradesi sonucu gerçekleşmesinden ziyade üçüncü şahısların baskısı sonucu gerçekleşmektedir. Bunların dışında yaşanan göç olguları göçe maruz kalan kitlelerde ya milli duyguların kaybolmasına ya da vatanperverlik ve milli şuurlarının daha çok güçlenmesine de yol açmaktadır (Göksu ve Kayalar 2018). Daha genel bir tanımlama ile "birinin gerçekten ya da algılama nedeniyle kendi yaşamının tehdit altında olduğunu düşünmesiyle, evini terk etmek zorunda kalmasıdır" (Yüceşahin ve Özgür, 2006). Nasıl ki uluslararası platformda göç ve yerinden edilme kavramları farklı olarak tanımlanıyorsa bunu gerçekleştiren şahıslar da farklı tanımlanmaktadır. Bu bağlamda göçmen, mülteci veya sığınmacı kelimelerin karşılığı aynı olmamaktadır. Her ne kadar bu üç kavram da bir yerden başka bir yere gitme eylemini içerse de muhatap olunan uluslararası koruma şemsiyesi birbirinden farklıdır.

Göçmen, uluslararası bir tanımlanması yapılmasa da genel olarak, gönüllü veya zorla göç etmeye karar veren bireylerin tümü göçmen olarak tanımlanmaktadır. BM ise "sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bireyleri" göçmen olarak tanımlamaktadır. **Sığınmacı** ise "ilgili ulusal veya uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mülteci statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişiler" olarak tanımlanmaktadır. **Mülteci** ise, 1951 Cenevre sözleşmesinde şu şekilde tanımlanmaktadır: "politik düşünce, dinsel, etnik ayrımcılık ve etnik çatışmalar gibi nedenlerden dolayı kovuşturmalara uğrayan, bundan dolayı ülkesini terk etmek zorunda kalan ve mültecilik statüsü hukuken kabul edilen kişidir" (Keleş, 2014). Bu bağlamda yabancılar, mülteci olma hakkı hukuken kabul edilmiş kişilerdir. Bu noktada sığınmacılar mültecilerden farklılaşmaktadır. Sığınmacıların; mülteci olmak için başvuru yapan ve bu başvurunun sonucunu bekleyen kişiler olarak tanımlanırken, mültecilerin uluslararası koruma şemsiyesini kazanmış sığınmacılar olduğu söylenebilir. Bu tanım çerçevesinde şu tespit yapılabilir; her sığınmacı nihai olarak mülteci olarak görülmezken, her mültecinin başlangıçta sığınmacı olduğu söylenebilir (Reçber,2014). Bu tanımlar çerçevesinde mülteci ve sığınmacılar uluslararası hukuki bir korumaya tabi tutulurken, göçmen bu koruma şemsiyesinden mahrum bırakılmaktadır.

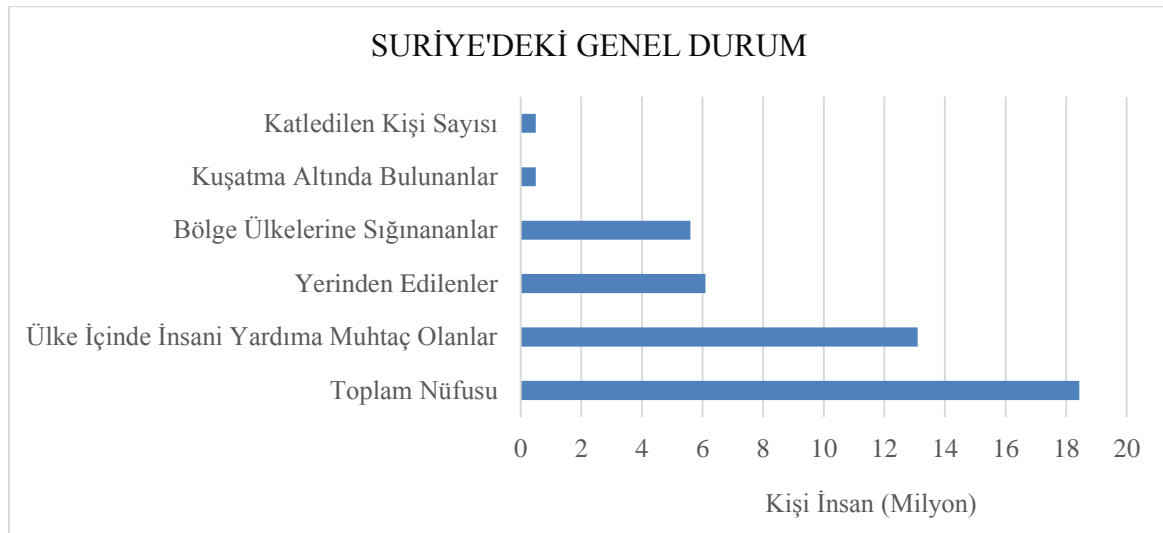
Son dönemlerde özellikle "Arap Baharı" sonrası bu kavramlar sık sık kullanılmıştır. Hatta çoğu zamanda ise her ne kadar yanlış olsa da birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir. Tam da bu noktada Suriyeli sığınmacıların mülteci olma konusunda Suriye krizinin başladığı dönemden günümüze kadar

sınır ülkelerinde mülteci olma durumları ile bu sınır ülkelerinin Suriyeli sığınmacılara yönelik izlediği politikalara bakmak yerinde olacaktır.

2. SURİYELİ SİĞINMACILARIN SINIR ÜLKELERİNE GÖÇÜ

Arap Baharı olarak nitelendirilen devrim, 2011 yılında Tunus'ta seyyar satıcılık yapan üniversite mezunu Muhammed Buazizi'nin tezgâhının elinden alınması ve sonrasında kendini ateşe vermesi ile ortaya çıkmıştır. Tunus'tan kısa süre sonra Mısır, Libya, Yemen, Bahreyn ve Suriye'ye de sıçrayarak geniş yankı uyandırdı. Gürkan Doğan ve Bülent Durgun makalelerinde bu devrimin Arap Baharı olarak adlandırılmasının nedenini, totaliter rejimlere yönelik yapıyor olmasına, reform ve demokratikleşme süreçlerine olumlu anlamda katkı sağlamasına bağlamaktadır (Doğan ve Durgun, 2012).

Mart 2011'de Suriye'ye sıçrayan Arap Baharı hiç kuşkusuz en sancılı sürecini burada yaşamıştır. Çatışmaların ilk ortaya çıktığı zamanda tıpkı diğer ülkelerde olduğu gibi burada da kısa süreceği düşünülürdü. Bu nedenden dolayı Suriye'deki çatışmaların bir iç savaşa dönüşeceği ve bu denli uzun süreceği öngörülememi. 2019 yılı itibari ile bölgede hala devam eden çatışmalar, dış faktörlerin bu alanda etkili olma mücadelesi ve müdahalesiyle nedeni ile bölgedeki çatışmalar daha çok şiddetlenmiştir. Bunun sonucunda ise yüzbinlerce insan hayatını kaybederken ve bölge, milyonlarca insanın yerinden edildiği bir bataklık haline geldi. 8 yıldan fazla bir süre geçmesine rağmen Suriye'de iç savaş hala çözüme ulaşamamış veya ulaştırılamamıştır. Bunun sonucunda da milyonlarca insan Suriye sınırları içinde yer değiştirirken milyonlarcası da komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Aşağıdaki *Grafik 1* incelendiğinde 8 yılın sonunda Suriye'de meydana gelen insani kriz çarpıcı bir şekilde görülecektir.

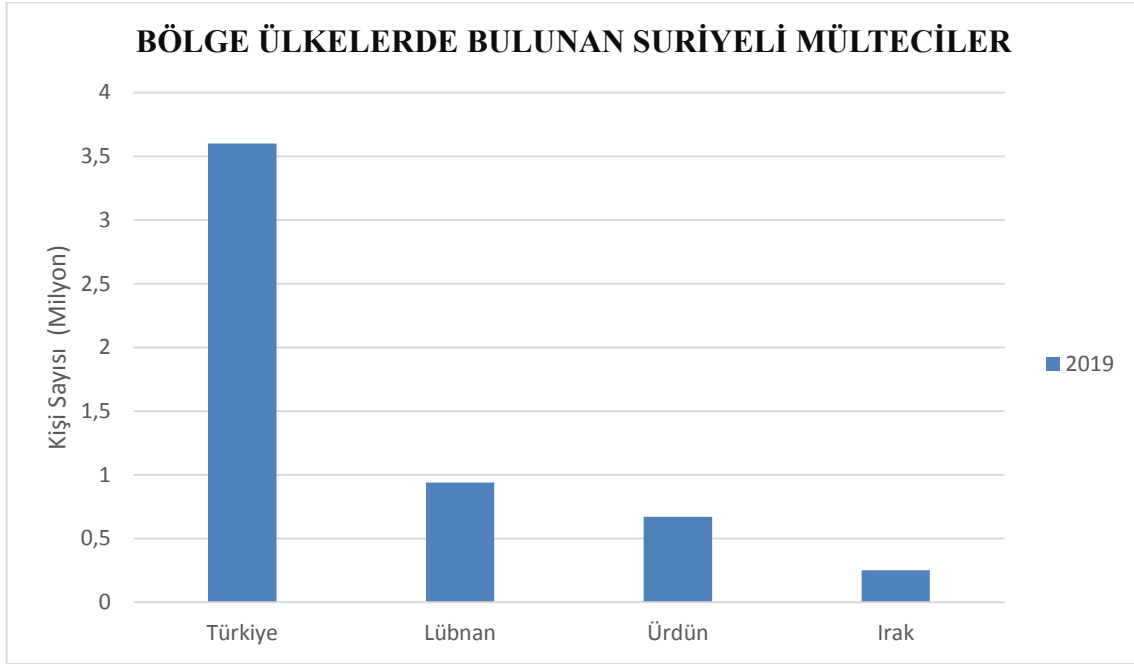
Grafik 1: 8 Yılın Sonunda Suriye'deki Genel Tablo (2019)

Kaynak: Unocha, Unchr, World Bank

18 milyonluk Suriye nüfusunun üçte ikisinden fazlası ülke sınırları içerisinde yardıma muhtaç hale gelirken ülke nüfusunun ise neredeyse yarısı ülke sınırlarını geçerek başka ülkelere sığınmış ya da aynı sınırlar içinde bulunduğu yerden başka bir bölgeye göç etmiştir. Daha doğru bir ifadeyle, savaşın patlak verdiği yıldan günümüze kadar Suriye'deki toplam nüfusun yarısından fazlası en az bir kere yerinden edilmiştir (Pirinçi, 2018). Toplam nüfusun yarısından fazlası yerinden edilirken bu süre zarfında 400 binden fazla insan hayatını kaybetmiştir.

Savaşın giderek şiddetlendiği Suriye topraklarında insanların can güvenliğinin kalmaması ve hatta kendisini koruyan devletin de şiddetine maruz kalması sonucu, milyonlarca insan canını kurtarabilmek için uzun yıllar mülteci konumuna düşerek göç yollarına düşmüşlerdir. Bu bağlamda iç savaşın patlak verdiği yıllarda Suriyeli sığınmacıların ilk tercihi komşu ülkeler olmuştur. Suriye iç savaşının başladığı 2011 yılı itibari ile 13 milyondan fazla insanın evini terk ettiği bilinmektedir. Bu rakamın yaklaşık yarısına yakını Suriye sınırına yakın olan Lübnan, Türkiye, Ürdün, Irak gibi ülkelere sığınmıştır. Bu ülkeler gerek Suriye ile olan geçmişi gerekse taşıdığı ortak değerler nedeni ile iç savaşın patlak verdiği dönemlerde Suriyeli sığınmacılara karşı açık kapı politikasını takip etmiştir. Ancak savaşın şiddetlenmesi ve nihayete erememesi nedeni ile sığınmacıların kalıcı hale gelmesinden korkan bu

ülkeler bu politikalarına birtakım kısıtlamalar getirmiştir. Ancak her ne kadar kısıtlamalar yapılsa da dünya genelinde bulunan Suriyeli sığınmacı ve mültecilerin sayısının en fazla olduğu ülkeler yine bu sınır ülkeleri olduğu görülmektedir. Aşağıdaki *Grafik 2* de bu argümanı destekleyen veriler sunmaktadır.

Grafik 2: Bölge Ülkelerine Sığınan Suriyeli Mülteci Sayısı

Kaynak: <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>, 02.04.2019

Grafik-2’de görüldüğü üzere 18 milyonluk Suriye nüfusunun nerdeyse yarısı bu komşu ülkelerde bulunmaktadır. Bu rakamlarda, en fazla Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan ülkelerin komşu ülkeler olduğu tezini doğrulamaktadır. Ülkelerin nüfusları da göz önünde bulundurulduğunda buradan, “Türkiye’de her 23 kişiden 1’inin, Ürdün’de her 14 kişiden 1’inin, Suriyeli sığınmacı olduğu sonuca varılmaktadır” (Olcaysan, 2018). Bu çerçevede ülkelerin nüfusları göz önünde bulundurulduğunda Lübnan (4 milyon) en fazla mülteci bulunduran ülke konumuna gelmektedir (6). 5,6 milyon Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan Ortadoğu ülkelerinden Lübnan da ise bir milyona yakın Suriyeli mülteci bulunmaktadır (7). Bu bağlamda son Suriyeli mülteciler ile birlikte ülkede her dört kişiden birinin Suriyeli mülteci olduğu tespiti yapılmaktadır (8).

2.1. Lübnan

Çeşitli dönemlerde göçlere maruz kalan Lübnan, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra sınırlarını açtığı Filistinli mültecilerin ülkede kalıcı hale gelmesi ile çoğu zaman dünya gündemine gelmektedir. Şu an 500 bin Filistinli mülteciye ev sahipliği yapan Lübnan’da, Suriyeli mültecilerinde bu rakama dahil olması ile ülke nüfusunun büyük çoğunluğu mülteci haline gelmiştir.

2019 yılı itibari ile Lübnan’da bulunan Suriyeli mülteci sayısının neredeyse bir milyon olduğu bilinmektedir. Bunun sebebi ise; Lübnan’ın iç savaşın yaşandığı Suriye’de çatışmaların başladığı ilk zamanlarda Suriye ile gerek geçmişten gelen ilişkileri gerekse sınır komşusu olması sebebi ile ‘Açık Kapı’ ve ‘Kamp Kurmama’ politikasını takip etmiş olmasıdır. Kamp kurmama politikasının arkasındaki sebep ise tıpkı Filistinli mülteciler gibi Suriyeli mültecilerinde kalıcı hale gelmesinden duyduğu endişedir. Suriye’deki savaşın giderek uzaması ve nihayete ulaşmaması bu korkularını arttırmıştır. Bu nedenle, Lübnan 2014 yılında, Suriyeli mültecilerin ülkeye girişine birtakım sınırlandırmalar getirdi. Ancak aynı yıl, çok acil durumlar dışında artık ülkenin sınırlarının Suriyeli mülteci alımının yapılmayacağını söyleyerek Suriye sınırlarını kapattı (2). Beyrut yönetiminin almış olduğu bu karar sonucu 2015 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından kayıt altına alınan mülteci sayımı durduruldu. Bu nedenden dolayı 2019 yılındaki Suriyeli mülteci sayısı 900 bin civarında görünmektedir. BM, mevcut Suriyeli mülteci sayısının bunun çok daha üzerinde olduğunu tahmin etmektedir (2).

Lübnan'ın Filistinli mültecilerden edindiği tecrübe ve ülke içinde meydana gelen çatışmalar nedeni ile Suriyeli mültecilere yönelik sistematik bir politika izlemediği görülmektedir. Özellikle krizin başında belirttiği kamp kurmama politikası ile bu açık bir şekilde göstermektedir. Beyrut yönetiminin bu politikasızlığı sonucu Suriyelilerin sığındıkları komşu ülkeler arasında en olumsuz koşulların burada olduğu söylenebilir. Devletin lojistik dışında mültecilerin temel ihtiyaçlarını bile karşılayamadığı veya karşılamayı istemediği görülürken, bu görevi büyük çoğunlukla “BMMYK, uluslararası kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları (STK) yerine getirmektedir.”

Devlet tabanlı yaşanan bu politikasızlık ve hoşnutsuzluk sosyal alana da yansımıştır. Genel olarak Suriyeli mülteci bulunduran komşu ülkelerde hoşnutsuzluğun arttığını dile getiren Norveç Mülteci Konseyi'nden Daniel Gorevan, mültecilere yönelik gün geçtikçe tepkilerin istikrarlı bir şekilde arttığını ve mültecilerin artık geri dönmeleri gerektiğine yönelik tartışmaların Suriye'de yaşananlarla bağdaşmadığını (3) söyleyerek bu durumu daha açık hale getirmiştir. Mültecilere yönelik kullanılan bu söylemlerin halk nezdinde karşılık bulması uluslararası korumaya tabi olmalarına rağmen mültecilerin hayatlarını idame etme noktasında büyük engel oluşturmaktadır.

2.2. Ürdün

Savaşın patlak vermesinden sonra Suriyeli sığınmacılara ev sahipliği yapan bir diğer komşu ülke Ürdün'dür. 2019 yılı itibari ile sınırlarında 700 bine yakın Suriyeli mülteci bulunduran Ürdün; nüfusuna oranla (yaklaşık 10 milyon) Lübnan'dan sonra en fazla mülteci bulunduran ülkedir. “%48'inin çocuk olduğu Ürdün'deki Suriyeli mültecilerin çoğunluğu kırsal kesimde ve %85'i yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır” (Stevenson, 2018). Ancak Ürdün Hükümeti'nin Suriyeli mültecilerin iş hayatına dahili önündeki engellerin kaldırılması kararı neredeyse 50 bin Suriyeli mültecinin aktif bir şekilde iş hayatına dahil olmasını sağlamıştır.

Lübnan ve Türkiye'ye kıyasla bu ülkede daha az sayıda Suriyelinin bulunma nedeni Suriye'de meydana gelen yoğun çatışmalara uzak bir sınırdaki konulanmasıdır. BMMYK'nın verilerine göre 2011-2012 yılları arasında Ürdün'e gelen Suriyeli sığınmacı sayısı düşük seviyelerde seyretmiştir. Her ne kadar 2013 yılı itibari ile yoğunluk kazansa da 2014 yılından sonra tekrar durağan bir döneme girdiği tespiti yapılmıştır. 2014 yılında ülkede bulunan Suriyeli mülteci sayısı 606 bin iken 2019 yılında bu sayı 670 olmuştur. Bu 2014 yılından günümüze kadar 64 Suriyeli mültecinin Ürdün'e sığınmış olduğunu göstermektedir (II).

Ürdün tıpkı Lübnan gibi iç savaşın patlak verdiği ilk dönemde ‘açık kapı’ politikasını takip etmiştir ve Lübnan'ın aksine Suriye'den gelen mültecileri kamplara yerleştirmiştir. Ancak Ürdün savaşın şiddetlendiği tarihlerde tıpkı Lübnan gibi sınırlarına birtakım kısıtlamalar getirmiştir. Bu kısıtlamalar sonucu bu dönem Ürdün sınırlarına giren Suriyeli mülteci sayısında düşüş yaşanmıştır. Özellikle 2016 yılında Irak Şam İslam Devleti (İŞİD)'nin Ürdün'ün sınır kasabası olan Rukban'a bombalı saldırı düzenlemesi sonucu güvenlik kaygısını gerekçe gösteren Ürdün Hükümeti, Suriye sınırını fiili olarak kapatmıştır. Bunun sonucunda ise Ürdün'de bulunan Suriyeli mülteci sayısı giderek azalmış ya da stabil kalmıştır (11). Güvenlik gerekçesiyle fiili olarak kapatılan sınırdaki yaklaşık 55 bin Suriyeli Ürdün'ün Suriye sınırında bekletilerek sınır içine alınmamıştır. Kısa sürede kamp alanına dönen bu bölgenin sorumluluğunu Ürdün Hükümeti kabul etmemektedir. Ancak Ürdün; her ne kadar bu alanın sorumluluğunu kabul etmese de, AB ile birlikte bu bölgede insani yardım noktasında işbirliği yapmaktadır (1).

2.3. Irak

5,6 milyon Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan diğer bir Ortadoğu ülkesi ise Irak'tır. 2019 yılı itibari ile Irak topraklarında bulunan Suriyeli mülteci sayısı 253 bin civarındadır. Türkiye, Lübnan ve Ürdün'le kıyaslandığında Irak'ta ki Suriyeli mülteci sayısının bu kadar düşük olmasının temel nedeninin Irak'ta var olan istikrarsızlık olduğu gösterilebilir. 2012 yılında Irak'a sığınan Suriyeli sığınmacı sayısı 180 iken aynı yıllarda Türkiye 10 bin, Ürdün 3 bin ve Lübnan 7 bin mülteciye ev sahipliği yapmaktaydı (I).

Suriye krizinin başladığı sürede tıpkı diğer komşu ülkeler gibi ‘açık kapı’ politikası izleyen Irak, ülkedeki iki yönetimin farklı uygulamaları nedeniyle ülkeye sığınan Suriyeli mülteci sayısının düşük olmasına neden gösterilebilir. Irak Merkezi Hükümeti (Bağdat Yönetimi) ile Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi (IKBY) sınır girişlerinde Suriyeli mültecilere yönelik farklı politikalar izlemiştir. Bağdat

yönetimi, ilk başlarda Suriye'den gelen mültecileri “2012 yılında Rabia ve Al Kaim sınır kapılarından alarak inşa edilen kamplara yerleştirme kararı aldı. Ancak kısa bir süre sonra bu uygulamadan vazgeçilip acil durumlar dışında Suriye sınırlarını kapattı.” Bağdat yönetiminin bu tutumuna karşılık İKBY, “İstisnalar dışında Suriyelilere yönelik sınırlarını açık tutmuş, gelen kişileri kamplarda veya kamp dışında yaşamaya zorlamamış, temel hizmetlerden yararlanma hakkı tanımıştır.” Bağdat yönetiminin tutumu karşısında, Suriye'deki çatışmalardan kaçan sığınmacıların bu bölgede daha çok İKBY topraklarının göç ettiği söylenebilir. Bu bağlamda Suriyeli mültecilerin Kuzey Irak'ı seçmeleri, “Bağdat yönetimine oranla daha esnek bir politika takip etmesi, Suriye'den gelenlerin etnik köken bakımından Kuzey Irak yönetimiyle aynı olması ve toplumsal/kültürel yakınlık” gibi üç temel nedene dayandırılabilir.

2.4. Türkiye

Son olarak Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapan diğer bir sınır ülkesi ise Türkiye'dir. Türkiye ve BMMYK'den alınan verilerine göre; 2012 yılında Türkiye'ye giriş yapan Suriyeli mülteci sayısı 9,500 kişiyken, bu sayı 2019 yılında 3,5 milyonun üzerine çıkmıştır (II). Krizin patlak verdiği yıllarda tıpkı Lübnan, Ürdün ve Irak gibi açık kapı politikasını izleyen Türkiye, bu ülkelerden farklı olarak sınırlarından giren Suriyeli sığınmacı sayısı BMMYK tarafından değil, AFAD başta olmak üzere devlet kurumlarınca tutulmuş ve temel ihtiyaçları giderilmiştir. Ancak her ne kadar gelen mülteciler kamplara yerleştirilse de mültecilerin büyük çoğunluğu şehirlerde ikame etmektedir. Aşağıdaki *Harita 1*'de Türkiye'deki şehirlerde ikame eden mülteci sayıları verilmiştir.

Harita 1: Türkiye'deki Şehirlerde ikamet eden Suriyeli Mülteci sayısı (2019)

Kaynak: Mülteciler Derneği, “Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Nisan 2019”, <https://mülteciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>, 14.04.2019

Yukarıdaki haritada şehirdeki Türk nüfus yoğunluğu dikkate alındığında en fazla Suriyelinin bulunduğu şehir Kilis'tir (9). Bu bağlamda 2019 yılı itibarı ile şehirlerde ikamet eden Suriyeli sayısı ise 3,5 milyonun üzerindedir.

Diğer sınır ülkeleri gibi başlarda açık kapı politikası takip eden Türkiye, “gelen sığınmacıların 100 binin altında kalacağı ve savaşın kısa sürede biteceği öngörüsü nedeniyle gelen sığınmacıları Hatay çevresinde sınıra yakın yerlerde kurulan çadır kentlere yerleştirmiştir.” Ancak günümüzde Türkiye'nin bu öngörüsünün gerçekleşmediği daha açık bir şekilde görüldüğü gibi her geçen gün Türkiye sınırından giren Suriyeli sığınmacı sayısı hızla artmıştır.

Ancak Türkiye'nin 1951 yılında Cenevre Sözleşmesi'ne ve 1967 yılında yapılan New York Protokolü'ne taraf olurken, coğrafi sınırlama serhi koyması ve bunun hala devam ediyor olması (10) dünyada en fazla

mülteciyi barındıran Türkiye ve Suriyeli mülteciler için büyük bir sorun teşkil etmekteydi. Türkiye bu coğrafi şerh gereği Avrupa dışından gelen sığınmacılara ‘şartlı mülteci’ statüsü verilmekteydi. Suriye’den gelen sığınmacılar da ilk başlarda bu sıfat kapsamında değerlendirilmiştir. Ancak bu durumun soruna dönüşmesi Türkiye’yi birtakım kararlar almaya itmiştir. Alınan bu kararlardan biri de 2011 yılında Suriyelilere ‘geçici koruma statüsünün’ verilmesidir. “Türkiye bu statü ile açık kapı politikası, geri göndermeme ilkesi ve gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanmasını uluslararası hukuk çerçevesinde Suriyelilere bir anlamda garanti etmiş olmaktadır.”

Türkiye konumu itibari ile Avrupa ile Ortadoğu arasında kritik bir dengeye sahiptir. Sahip olduğu bu konumu Türkiye’yi transit ülke olarak mülteciler tarafından çok fazla tercih edilmesine neden olmuştur. Bundan dolayı mülteci meselesinde Türkiye kilit rol üstlenmekte ve mülteci krizi devam ettiği sürece de Türkiye’nin bu önemi devam edecektir.

3. SONUÇ

Tarihin çeşitli dönemlerinde insanoğlu yaşadığı birtakım sorunlar nedeni ile göç etmiştir. Geçmiş çok eskilere dayanan bu eylemin bir nevi insanlığın varlığından beri var olduğu sonucuna varılmıştır. Çeşitli disiplinler tarafından da ele alınan göç kavramı, bu disiplinlerin kendi ilgi alanlarına yönelik yaptıkları tanımlamalar, göçün disiplinler arasında da farklı boyutlarda ele alındığını göstermiştir.

Tarih boyunca göç eyleminin yaşandığı belirtilmiştir. Ancak önceden mevcut olan durumlar ve mesela barınma, yemek ihtiyacı, çalışma gibi sebeplere, bu dönemde yeni sebeplerin eklenmesi ile göçe pek çok şeyin sebep olduğu sonucuna varılmıştır. Son dönemlerde yaşanan küresel ısınma nedeni ile ilkimlerde meydana gelen değişimler nedeni ile milyonlarca insanın yıl içinde yer değiştirmek zorunda kaldığı görülmüştür. Bunun yanında ekonomik ve sosyal kaygıların da göçe neden olabileceği görülmüştür. Siyasi nedenler, çatışmalar ve savaşlar sonucu yaşanan göçlerin sebepleri itibari ile farklı olması nedeniyle yerinden edilme kavramı kullanılarak anlatılması daha uygun görülmüştür. Bu kapsamda göç eylemini gerçekleştirenler göçmen olarak tanımlanırken, taraf olmadıkları çatışmalar nedeni ile yer değiştirmek zorunda kalan kişiler ise sığınmacı veya mülteci olarak tanımlanmıştır. Bu da mülteci ve sığınmacıları uluslararası korumaya tabi tutulmasını sağlarken göçmenlerin bundan faydalanmadığı sonucuna varılmıştır.

2010 yılında Arap Baharı olarak adlandırılan çatışmaların çeşitli ülkelere sıçraması sonucu pek çok insan yerinden olmuştur. Sekiz yıldan fazla bir süredir çatışmaların yaşandığı Suriye topraklarında bu baharın en çetin geçtiği yer değerlendirilmesi yapılmaktadır. Çatışmaların başladığı 2011 yılından kısa bir süre sonra iç savaşa çevrilen bu çatışmalar sonucu Suriye nüfusunun yarısından fazlasının canlarını kurtarmak için farklı ülke sınırlarına sığındıkları görülmektedir. Bu ülkelerin başında Suriye sınır komşuları gelirken, çatışmaların ilk başladığı dönemlerde bu ülkelerin, Suriyeli sığınmacılara yönelik açık kapı politikası izlediği görülmüştür. Ancak Suriye’de yaşanan çatışmaların bir türlü nihayete ulaşmaması veya ulaştırılmaması nedeni ile çatışmaların zirve noktasına ulaşması sığınma başvurusunda bulunan Suriyeli mülteci sayısının katlanarak artmasına neden olduğu bilinmektedir. Şiddetin seyrinin farklı boyutlara ulaşması sonucu sınır ülkelerinin açık kapı politikalarında değişime gittiği ve toplum nezdinde de hoşnutsuzluğun arttığı gözlemlenirken Suriye’de durum stabil hale getirilmeden bu durumun devam edeceği kaçınılmaz bir gerçektir.

KAYNAKÇA

ADIGÜZEL, Y. (2016) Göç Sosyolojisi, 2. Baskı, Nobel yayıncılık, 2016 Ankara.

DOĞAN, G. & DURGUN B. (2012), “Arap Baharı ve Libya: Tarihsel Süreç ve Demokratikleşme Kavramı Çerçevesinde bir Değerlendirme”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 15, Ss 61-90,

GÖKSU, M.Z. & KAYALAR, F. (2018) Value of Patriotism in the Perspective of Afghan Students Attending to Secondary School. Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR) 2018 Vol:5 Issue:29.

KAYALAR, F. , GÜLER ARI, T & KAYALAR, F. (2018) Proceedings of IBAD 2018 – 3rd International Scientific Research Congress on Humanities and Social Sciences, July 9-11, 2018 - Skopje, Macedonia

- KELEŞ, J (2014), “Avrupa Ülkelerinin Mülteci ve İltica Politikaları”, PolitikART Dergisi Ekim Sayısı,
- KOÇAK, Y. & TERZİ E. (2012), “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, KAU İİBF dergisi, Cilt 3, Sayı 3,
- OLCAYCAN, E. (2018), “Dünya Geneline Göçe Zorlanan Kişi Sayısı 68,5 Milyona Yükseldi”, Euronews, <https://tr.euronews.com/2018/06/19/dunya-geneline-goce-zorlanan-kisi-sayisi-68-5-milyona-yukseldi>, 12.03.2019.
- REÇBER, S. (2014), “Hayatın Yok Yerindekiler: Mülteciler ve Sığınmacılar”, 6. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu, Marmara Üniversitesi, <http://www.sosyalhaklar.net/2014/bildiriler/reçber.pdf>, 12.03.2019
- STEVENSON, J. (2018), “Jordan”, UNHCR-The UN Refugees Agency, june 2018, Ss.1-4, <http://reporting.unhcr.org/sites/default/files/UNHCR%20Jordan%20Fact%20Sheet%20%20June%202018.pdf>, 12.03.2019.
- YÜCEŞAHİN, M. M. & MURAT Ö. (2006) “Türkiye’nin Güneydoğusunda Nüfusun Zorunlu Yerinden Oluşu: Süreçler ve Mekânsal Örüntü”, Coğrafi Bilimler Dergisi, Cilt 4, S: 2

Gazete Haberleri

- (1) Jordan Allows Aid Delivery To Rukban, The Jordan Times, yıl 2018, <http://www.jordantimes.com/news/local/jordan-allows-aid-delivery-rukban>, 13.04.2019.
- (2) Lebanon to Stop Accepting Syrian refugees, The Daily Star Lebanon, yıl 2014, <http://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2014/Oct-21/274771-lebanon-to-stop-accepting-syrian-refugees.ashx>, 12.04.2019.
- (3) Lübnan ve Ürdün’de Suriyeli Mültecilere Yönelik Hoşnutsuzluk Artıyor, BBC New/Türkçe, yıl, 2018 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43284208>, 13.04.2019.
- (4) Syrian Regional Refugee Response, Jordan, UNHCR, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/36>, 13.04.2019.
- (5) Syrian Regional Refugees Response, Turkey”, UNHCR, Nisan 2019, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113>, 13.04.2019
- (6) Syrian Refugees In Lebanon Eight Years on: What Works and Why That Matters for the Futhure, CARE International In Lebanon, https://www.care-international.org/files/files/CAREInternationalLebanon_RefugeesinLebanon_Whatworksandwhythatmattersforthefuture.pdf, 13.02.2019.
- (7) Syrian Refugees In Lebanon Fall Deeper Into Debt, Voa News, Aralık 2018, <https://www.voanews.com/a/syrian-refugees-in-lebanon-fall-deeper-into-debt-4717368.html>, 12.02.2019.
- (8) Syrian Refugees Under Pressure As Neighbours’ Goodwill Runs Out”, Financial Times, <https://www.ft.com/content/bf696a82-1d47-11e8-956a-43db76e69936>, 13.04.2019.
- (9) Türkiye’deki Suriyeli Sayısı”, Mülteciler Derneği, Nisan 2019, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>, 14.04.2019.
- (10) Türkiye, 65 yıl önce imzalanan Cenevre Mülteci Sözleşmesine Koyduğu sınırlamayı Kaldırmalıdır, Uluslararası Af Örgütü, Ağustos 2016, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/turkiye-65-yil-once-imzalanan-cenevre-multeci-sozlesmesine-koydugu-sinirlamayi-kaldirmalidir>, 14.04.2019
- (11) UN: Nearly 50,000 Stranded at Jordan-Syria Border, Aljazeera News, yıl 2017, https://www.aljazeera.com/news/2017/08/50000-stranded-jordan-syria-border-___170815004814548.html, 13.04.2019.

İnternet Siteleri

(I) <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>, 02.04.2019.

(II) UNHCR, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>, 13.04.2019

(III) <https://www.worldvision.org/refugees-news-stories/syrian-refugee-crisis-facts>, 12.02.2019